

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20.051.229
Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника,
доктору економічних наук, професору
Дмитришин Лесі Ігорівні

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора філософії, доцента, доцента кафедри економіки та міжнародних економічних відносин Луцького національного технічного університету Міністерства освіти і науки України
Косінського Петра Миколайовича
на дисертаційну роботу Костенка Володимира Анатолійовича
на тему: «Еколого-економічна оцінка перспектив розвитку зеленої економіки в Західноукраїнському економічному регіоні в умовах сталого розвитку»
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 051 Економіка

Актуальність теми дисертації.

В контексті сталого розвитку, зелена трансформація економіки виступає одним з важливих напрямів, як державної, так і регіональної політики, адже процеси соціально-економічного розвитку, що зараз відбуваються в нашій державі, супроводжуються необхідністю переорієнтації господарської діяльності на принципи екологічної збалансованості, соціальної відповідальності, раціонального використання природних ресурсів, підвищення ресурсної ефективності, посиленні ролі відновлювальних ресурсів у різних галузях промисловості тощо.

За таких умов підвищується актуальність наукового обґрунтування інструментів, що дозволяють комплексно оцінити передумови, потенціал, обмеження й перспективи екологічно орієнтованого розвитку окремих економічних регіонів України.

Особливий науковий і практичний інтерес становить Західноукраїнський економічний регіон, що характеризується поєднанням значного природно-

ресурсного потенціалу, вигідного географічного розташування, активної транскордонної взаємодії й інших сприятливих умов для розвитку «екологічно» орієнтованих видів економічної діяльності. Однак, певні відмінності між окремими територіями зазначеного регіону (їх структурна неоднорідність), наприклад, щодо рівня економічного розвитку, екологічного становища, інвестиційної активності, інституційного забезпечення, інноваційного розвитку, розвитку сталої («зеленої») інфраструктури, формують неоднорідне середовище, що потребує диференційованого підходу до визначення пріоритетів зеленої трансформації.

Важливого значення набуває поєднання індикаторного, кластерного і сценарного підходів оцінки потенціалу розвитку зеленої економіки, що створить можливість для визначення поточного рівня розвитку й прогнозування альтернативних напрямів подальших змін, залежно від впливу соціо-еколого-економічних й інституційних чинників.

Тому виникає необхідність у дослідженні детермінант еколого-економічного регіонального розвитку, формуванні відповідної системи індикаторів еколого-економічного стану регіонів, проведенні інтегральної еколого-економічної оцінки перспектив розвитку зеленої економіки, з метою визначення стратегічних напрямків регіональної «зеленої» трансформації. У зв'язку із цим, дослідження В.А. Костенка, що безпосередньо стосується вирішення вказаних проблем, відзначається актуальністю, має науково теоретичну та практичну значимість.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни.

Отримані результати проведеного дослідження нові для теорії і методології регіональної економіки, «зеленої» економіки та економіки сталого розвитку.

Розділи дисертаційної роботи, висновки та практичні рекомендації

базуються на опрацюванні значного масиву офіційних статистичних даних Державної служби статистики України й регіональних органів статистики, офіційних даних Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, Державного агентства водних ресурсів України, Євростату, OECD, UNEP, Світового банку, вивченні праць вітчизняних та іноземних вчених, а також результатів власних розрахунків автора та ін.

Наукові результати, які відзначаються новизною, є достовірними та обґрунтованими. Підтвердженням цього є удосконалена система індикаторів еколого-економічного розвитку на регіональному рівні відповідно до стандартів SEEA та OECD, запропонована класифікація регіонів за рівнем еколого-економічного розвитку із застосуванням нечіткої кластеризації для врахування перехідних станів, обґрунтована концептуальна модель еколого-економічної оцінки регіонів, що інтегрує індикаторний, кластерний та сценарний підходи в єдину систему визначення «зеленої готовності», а також розроблені методичні положення щодо побудови інтегрального індексу зеленої економіки на основі PCA із фіксованими ваговими коефіцієнтами, формування сценаріїв «інерційного», «помірно-активного» та «прискореного» розвитку зеленої економіки з визначенням ймовірностей міжкластерних переходів і дорожньої карти розвитку зеленої економіки Західноукраїнського регіону, доповненої механізмами ризик-менеджменту та системою моніторингу результативності її реалізації.

Достовірність та обґрунтованість отриманих в дисертаційній роботі результатів підтверджується застосуванням значної кількості методів досліджень, зокрема: теоретичного узагальнення, індукції та дедукції; порівняльного і структурно-логічного аналізу; статистичного аналізу і методу головних компонент (PCA); кластерного аналізу; сценарного моделювання (SSP, backcasting, 20 марковські переходи); картографічних та візуалізаційних методів; методів SWOT-аналізу та ризик-менеджменту.

Дослідження В.А. Костенка виконувались згідно з планом наукових досліджень Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, зокрема, науково-дослідною темою «Моделювання процесів управління в соціально-економічних системах» (номер державної реєстрації 0113U005083, 2013–2027 рр.), де внесок автора дисертації полягає у розробці дорожньої карти розвитку зеленої економіки Західноукраїнського регіону з інтеграцією механізмів ризик-менеджменту та показників моніторингу.

Дисертаційна робота пов'язана з реалізацією Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2027 року (затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695), стратегій розвитку окремих областей, що входять до Західноукраїнського економічного регіону й програм транскордонного співробітництва ЄС Interreg NEXT Poland–Ukraine 2021–2027 та ENI CBC.

Ознайомлення зі змістом дисертації дозволяє констатувати глибину розроблення автором досліджуваної проблематики, суттєву новизну його наукового доробку.

Дисертаційна робота має логічну структурну побудову, її зміст повною мірою розкриває тему наукового дослідження.

Достовірність та об'єктивність результатів і пропозицій підтверджується логічною завершеністю виконаної дисертації, апробацією результатів дослідження на міжнародних конференціях.

Отримані здобувачем результати дисертаційної роботи, сформульовані висновки і рекомендації є науково обґрунтованими.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності.

Дисертаційна робота В.А. Костенка написана українською мовою, виконана автором самостійно та повністю відповідає Стандарту вищої освіти зі

спеціальності 051 Економіка для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (Наказ МОН України № 424 від 10.05.2022 р.).

Усі сформульовані положення наукової новизни, теоретичні узагальнення, отримані результати, обґрунтовані висновки та практичні рекомендації є наслідком особистої науково-дослідної роботи автора і відображають його індивідуальний внесок у розвиток теоретико-методичних засад й прикладних аспектів еколого-економічної оцінки перспектив розвитку зеленої економіки на регіональному рівні.

У наукових публікаціях, підготовлених у співавторстві, у дисертації використано виключно ті наукові положення, підходи та результати, що отримані автором особисто і безпосередньо пов'язані з темою виконаного дослідження.

Дисертаційна робота являє собою цілісне, логічно завершене наукове дослідження, результати якого підтверджують самостійність наукового пошуку автора, його особистий внесок у розвиток відповідного наукового напрямку.

Аналіз звіту, сформованого за підсумками перевірки рукопису на наявність текстових збігів, дає підстави стверджувати, що представлену роботу виконано В.А. Костенком самостійно з дотриманням принципів академічної доброчесності. Опонентом не виявлено явних ознак неправомірного запозичення чи привласнення результатів чужих досліджень, а всі використані наукові положення, ідеї, результати досліджень інших авторів супроводжуються належним бібліографічним оформленням й коректними посиланнями на відповідні джерела.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

До важливих наукових розробок автора, які представлено у першому розділі дисертації «Теоретичні та методологічні засади формування зеленої економіки в регіональному вимірі» (стор. 23–67), слід віднести систематизацію та удосконалення змістовної інтерпретації принципів зеленої економіки (табл. 1.3);

узагальнення основних напрямів оцінки зеленої економіки та ресурсоощадності (табл. 1.4); порівняльний аналіз міжнародних рамкових методик оцінки зеленої трансформації; представлену методику дослідження рівня зеленої трансформації регіонів тощо.

Серед наукових результатів, які представлено у другому розділі дисертації «Еколого-економічні передумови розвитку зеленої економіки в Західноукраїнському економічному регіоні» (стор. 68–109), можна відмітити виявлені основні напрями розвитку зеленої економіки й екологічні проблеми в Західноукраїнському економічному регіоні; визначені стратегічні напрями сучасної політики розвитку регіону у контексті «зеленої» трансформації, що поєднують національні інтереси з завданнями європейської інтеграції (стор. 77–78); виявлення переваг, слабких сторін, можливостей та загроз соціально-економічного розвитку Західноукраїнського економічного регіону (з урахуванням екологічного компоненту) та узагальнення результатів проведеного SWOT-аналізу; уточнення принципів формування системи індикаторів еколого-економічного розвитку регіонів (стор. 85–86); сформовану та представлену у табл. 2.4 систему індикаторів еколого-економічного розвитку регіонів, відповідно до специфіки національної та регіональної статистичної бази даних; запропоновану й обґрунтовану методику визначення інтегрального індексу еколого-економічного стану регіонів, а також інтерпретація його значень (стор. 91–93); результати проведеної комплексної порівняльної оцінки стану еколого-економічних систем адміністративних областей Західноукраїнського економічного регіону, що підтвердили наявність просторової асиметрії в розвитку еколого-економічних систем адміністративних областей досліджуваного регіону (стор. 96–109).

Безперечним цінним науковим доробком автора у третьому розділі «Оцінка та прогнозування перспектив зеленої економіки в регіональному контексті» (стор. 110–163) є застосування методу k-середніх (k-means clustering) з метою

ідентифікації окремих кластерів Західноукраїнського економічного регіону (результати представлено у табл. 3.1); використання критерію Шеффе перевірки міжкластерних розбіжностей середніх значень індексу еколого-економічного стану даного регіону (стор. 126–127); представлення загальної конфігурації сценаріїв для виявлених кластерів Західноукраїнського економічного регіону; встановлення цільових орієнтирів за сценаріями окремо для кожного архетипу (K1/K2/K3) тощо.

Дисертаційна робота Володимира Анатолійовича Костенка охоплює широке коло питань, однак, безсумнівно, її основний зміст зосереджено на вирішенні наукового завдання, пов'язаного з удосконаленням теоретико-методичних засад і прикладного інструментарію еколого-економічної оцінки перспектив розвитку зеленої економіки Західноукраїнського економічного регіону, що створює підґрунтя для формування диференційованих стратегічних орієнтирів регіональної політики в умовах сталого розвитку.

Дисертант належним чином обґрунтовує власне бачення «зеленої» трансформації Західноукраїнського економічного регіону, здатної забезпечити високу якість довкілля, стійкість інфраструктури й конкурентоспроможність виробництв в результаті поетапного переходу до ресурсоефективної та низьковуглецевої моделі розвитку.

До здобутків дослідження можна віднести сформовану дорожню карту до 2040 року, з метою забезпечення керованої, поетапної імплементації секторних пріоритетів та кластерно-диференційованих рішень із прозорою прив'язкою до фінансових інструментів, бюджетних циклів і моніторингу результатів тощо.

При підготовці дисертаційної роботи використано значний обсяг спеціальної інформації, всі розділи містять рисунки, таблиці, посилання на інформаційні джерела.

Окремі результати дисертації використовуються у навчальному процесі на економічному факультеті Карпатського національного університету імені Василя

Стефаника під час викладання навчальних дисциплін «Економіка природокористування та охорона довкілля» та «Прогнозування економічних процесів» (довідка № 2026-01-26/06-12/1038 від 07.05.2026 р.).

Практична значимість дослідження полягає в тому, що пропозиції та розробки автора використовуються в діяльності ТОВ «Ростімекс», а також можуть бути використані: органами державної влади та місцевого самоврядування – для формування стратегічних планів та оцінки ефективності регіональної політики; у діяльності обласних агентств розвитку, центрів енергоефективності та промислових парків – для моніторингу «зеленої готовності» територій.

З точки зору мети дослідження і вирішених у процесі її досягнення завдань назва дисертації «Еколого-економічна оцінка перспектив розвитку зеленої економіки в Західноукраїнському економічному регіоні в умовах сталого розвитку» повністю відповідає її змісту.

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи.

Результати дисертаційної роботи В.А. Костенка висвітлено в 7 наукових працях, з них: 5 у наукових фахових виданнях з економічних наук, 2 публікації апробаційного характеру за підсумками участі дисертанта у міжнародних конференціях (опубліковано за кордоном). У сукупності вони повною мірою відображають зміст дослідження.

Дискусійні положення, недоліки і зауваження до дисертаційної роботи.

Позитивно оцінюючи результати дисертаційної роботи, виконаної В.А. Костенком, загалом, варто вказати на наявні в ній недоліки і дискусійні моменти, на які необхідно звернути увагу:

1. На стор. 26 представлено рис. 1.1 («Вплив течій економічної думки на виникнення концепції зеленої економіки»). Вважаємо його дуже узагальненим,

адже в ньому представлено лише перелік різних наукових шкіл й напрямів, що вплинули на формування концепції зеленої економіки, однак не має конкретики щодо того, як саме вони вплинули.

2. На стор. 36 дисертаційної роботи представлено таблицю 1.2, у якій відображено основні виміри між концепціями зеленої економіки та зеленого зростання. На нашу думку, у запропонованому вигляді дана таблиця містить певні недоліки, оскільки, перш за все, розмежування понять «зелена економіка» та «зелене зростання» містить недостатню чіткість. До того ж, характеристики представлених у таблиці категорій створюючи враження їх тотожності – частина з них, практично повторюється у двох колонках, що фактично спричиняє дублювання їх змісту. Вважаємо, що зелене зростання доцільніше розглядати, як практичний інструмент чи напрям реалізації концепції зеленої економіки, а не як окрему модель розвитку, яку можна взяти для порівняння. Можливо, в даному випадку, більш доцільніше було б показати відмінності між зеленою економікою і зеленим зростанням, у розрізі основних складових сталого розвитку.

3. У другому розділі дисертаційної роботи в пункті 2.1 представлено таблицю 2.1 (стор. 71), у якій наведено показники соціально-економічного розвитку Західноукраїнського економічного регіону в розрізі областей, що входять до його складу. На нашу думку, доцільно було б доповнити цей пункт порівняльним аналізом основних показників соціально-економічного розвитку досліджуваного регіону, наведених у табл. 2.1, з відповідними показниками інших економічних регіонів України. До того ж, доцільно було б у вигляді діаграм чи аналітичних таблиць відобразити динаміку інших важливих показників, зокрема трудової міграції, обсягів вторинної переробки відходів, незаконної вирубки лісів, деградації земель і ландшафтів, забруднення довкілля (обсягів викидів) тощо. Такий підхід забезпечив би більш повну, об'єктивну та аргументовану оцінку результатів SWOT-аналізу соціально-економічного розвитку Західноукраїнського економічного регіону з урахуванням екологічної

складової, результати якого наведено в табл. 2.3 (стор. 79).

4. На стор. 80 дисертаційної роботи зазначено, що важливим чинником конкурентоспроможності Західноукраїнського економічного регіону є зростаючий потенціал відновлювальної енергетики. Проте в пункті 2.1 це твердження не отримало достатнього статистичного і аналітичного обґрунтування, у зв'язку з чим залишається незрозумілим, на основі яких саме показників та джерел інформації автором сформовано такий висновок.

5. У дисертаційній роботі викладено результати проведення комплексної порівняльної оцінки стану еколого-економічних систем семи адміністративних областей Західноукраїнського економічного регіону (стор. 95–109). Варто було б, для коректності порівняння, взяти відповідні показники Волинської області, що також входить в структуру даного економічного регіону.

Наведені дискусійні положення і недоліки не є визначальними та істотно не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації В.А. Костенка.

Загальний висновок про дисертаційну роботу.

У цілому, дисертаційна робота здобувача ступеня доктора філософії, за спеціальністю 051 «Економіка», Володимира Анатолійовича Костенка на тему «Еколого-економічна оцінка перспектив розвитку зеленої економіки в Західноукраїнському економічному регіоні в умовах сталого розвитку» є самостійною завершеною науковою працею, в якій отримано нові результати, які у своїй сукупності вирішують важливу наукову задачу – вдосконалення теоретичних та прикладних методів еколого-економічної оцінки перспектив розвитку зеленої економіки в Західноукраїнському економічному регіоні з метою формування диференційованих стратегічних орієнтирів регіональної політики в умовах сталого розвитку.

Дисертаційна робота В.А. Костенка виконана на високому науковому рівні, є завершеним науковим дослідженням, що за змістом відповідає спеціальності

051 Економіка, а за якістю теоретичних і методичних розробок – відповідає рівню дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Обрану тему дисертації належним чином розкрито, поставлено мету досягнуто, результати роботи містять наукову новизну, теоретичне значення та практичну цінність.

Дисертаційна робота на тему «Еколого-економічна оцінка перспектив розвитку зеленої економіки в Західноукраїнському економічному регіоні в умовах сталого розвитку» відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п. 6–9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор – Володимир Анатолійович Костенко заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 Економіка.

Офіційний опонент:

Доктор філософії, доцент, доцент
кафедри економіки та міжнародних
економічних відносин Луцького
національного технічного університету

Петро КОСІНСЬКИЙ